

Анарбекова М., Жекшенбаев Д.К.

**БОЛОЧОК ФИЗИКА МУГАЛИМИНИН КЛАССТАН ТЫШКАРЫ
ИШТЕРДИ АТКАРУУ КОМПЕТЕНЦИЯСЫН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН
МЕТОДОЛОГИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

Анарбекова М., Жекшенбаев Д.К.

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ
КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИКИ В ОСУЩЕСТВЛЕНИИ
ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ**

M. Anarbekova, D. Zhekshenbaev

**METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION
OF THE COMPETENCE OF A FUTURE PHYSICS TEACHER IN THE
IMPLEMENTATION OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES**

УДК: 371.018 :372.853

Болочок физика мугалимин даярдоодо ага класстан тышкаркы физика сабагы боюнча иштердин аткара алуучу адистик компетенциясын калыптандыруу негизги максаттардын бири. Бул максатты ишке ашырууда компаративдик, анализ жана синтездөө методдору менен бирге дидактикалык жана диалектикалык таанып билүүдөгү негизги принциптерин колдондук. Илимий изилдөөнүн методологиялык негиздери бүткүл илим тармагына анын ичинде педагогика илимине да тиешелүү жалпылыктан турат жана керектүү функцияларды аткарат. Ошол учурда бул тармакта принципте формалар, жөндөмдүүлүктөр жана илим изилдөөнүн эрежелери, илимий жаңылыктарды ачууда ой жүгүртүүнүн маани маңызы каралат. Илим изилдөөнүн методологиялык негизин, анын үч деңгээли б.а. фундаменталдык (философиялык) жалпы илимдер жана техникалык деңгээлдери түзөөрүн эске алып, ар бир илимий-изилдөө комплекстүү, системалык жана салыштырмалуу (компаративдик) жагдайда каралуусу абзел.

Негизги сөздөр: физика сабагы, болочок мугалим, окуучу, адистик методология, педагогикалык технология, структура, логика, дидактика, диалектика.

Современные достижения в области физики являются частью педагогической технологии, позволяющие проводить внеклассное обучение по этой науке, и, так как особенно удобно для обучения самостоятельно, в командах или в группах, является актуальной проблемой современного времени. Одна из основных целей подготовки будущего учителя физики – развитие профессиональных компетенций, которые позволят ему работать по внеклассной физике. Для достижения этой цели мы использовали вместе с компаративными, аналитическими и синтезирующими методами основные принципы дидактики и познания диалектики. Методологическая основа научного исследования является общей для всех дисциплин, в том числе и для педагогики, и выполняет необходимые функции. При этом в этой области в принципе рассматриваются формы, возможности и правила научного исследования, значение мышления в открытии научных открытий. Методологическая основа научного исследования, его три уровня, т.е. Учитывая, что фундаментальный (философский) составляют общенаучный и технический уровни, каждое исследование следует рассматривать в комплексном, систематическом и сравнительном (сопоставительном) контексте.

Ключевые слова: предмет физики, будущий учитель, ученик, специализированная методология, педагогические

технологии, структура, логика, дидактика, диалектика.

Modern achievements in the field of physics are part of the pedagogical technology that allows extracurricular education in this science. Since it is especially convenient for teaching independently, in teams or groups, it is an urgent problem of modern time. One of the main goals of training a future physics teacher is the development of professional competencies that will allow him to work in extracurricular physics. To achieve this goal, we used, together with comparative, analytical and synthesizing methods, the basic principles of didactics and dialectic cognition. The methodological basis of scientific research is common to all disciplines, including pedagogy, and performs the necessary functions. At the same time, in this area, in principle, the forms, possibilities and rules of scientific research, the significance of thinking in the discovery of scientific discoveries are considered. The methodological basis of scientific research, its three levels, i.e. Considering that the fundamental (philosophical) level is made up of general scientific and technical levels, each study should be considered in a comprehensive, systematic and comparative (comparative) context.

Key words: subject of physics, future teacher, student, specialized methodology, pedagogical technologies, structure, logic, didactics, dialectics.

Болочок мугалимдерди кесипке компетенттүү кылып даярдоо негизги көйгөй болуп саналат. Бул максатты ишке ашыруу б.а. болочок мугалимин, эки түрдүү багытта даярдоо менен шартталат. Биринчи бөлүгү бул болочок физик мугалимди теориялык жактан даярдоо, ал эми экинчиси практикалык ыкма-усулдарды, колдоно билүүгө даярдоо болот. Биз бул макалада болочок мугалимдин жалпы кесиптик компетенттүүлүгүн даярдоодо жалпы теориялык жактан даярдоо этаптарынан баштап, бул даярдоодо болочок мугалимдин класстан тышкары иштерди аткарууга зарыл болгон кесиптик компетенциясын калыптандыруунун методологиялык негиздеринин маани-маңызын анализдөөнү, негиздөөнү туура көрдүк.

Физика боюнча класстан тышкары аткарылуучу иштердин түрлөрү жана ар кандай формасы интегралдык жалпылык түрүндө берилген [1,2,3]. Класстан тышкары аткарылуучу иштердин көпчүлүгү окуучулардын тарбиялык жана өз алдынча билим

алуусуна [4] арналып, класстан тышкары жана мектептеги окуу процесстери менен өз ара байланыштары каралган [5,6]. Физика сабагы боюнча класстан тышкары иштерди аткарууда окуучунун окуу-таанып билүү компетенциясын жана болочок физик мугалимдин адистик компетенциясын [7] жана болочок физик мугалимдин адистик компетенциясын калыптандырууга арналган илимий макалалар [8] кездешет. Ал эми болочок мугалимдерди даярдоодо алардын адистик компетенциясын калыптандырууга азыркы мезгилдин педагогикасынын методологиялык негиздерине [9] жана жалпы эле илимий изилдөөлөрүнүн методологиялык негиздерине [10] таянган илимий эмгектер аз.

Класстан тышкары иш негизинен группа, индивидуалдык, же коллективдик формада өтүүчү педагогикалык система.

Анын үч мүнөздүү белгиси:

1. Окуучунун эркин тандоосу.
2. Окуучунун өздүк активдүүлүгү.
3. Окуучунун өз алдынча билим алуусу болот.

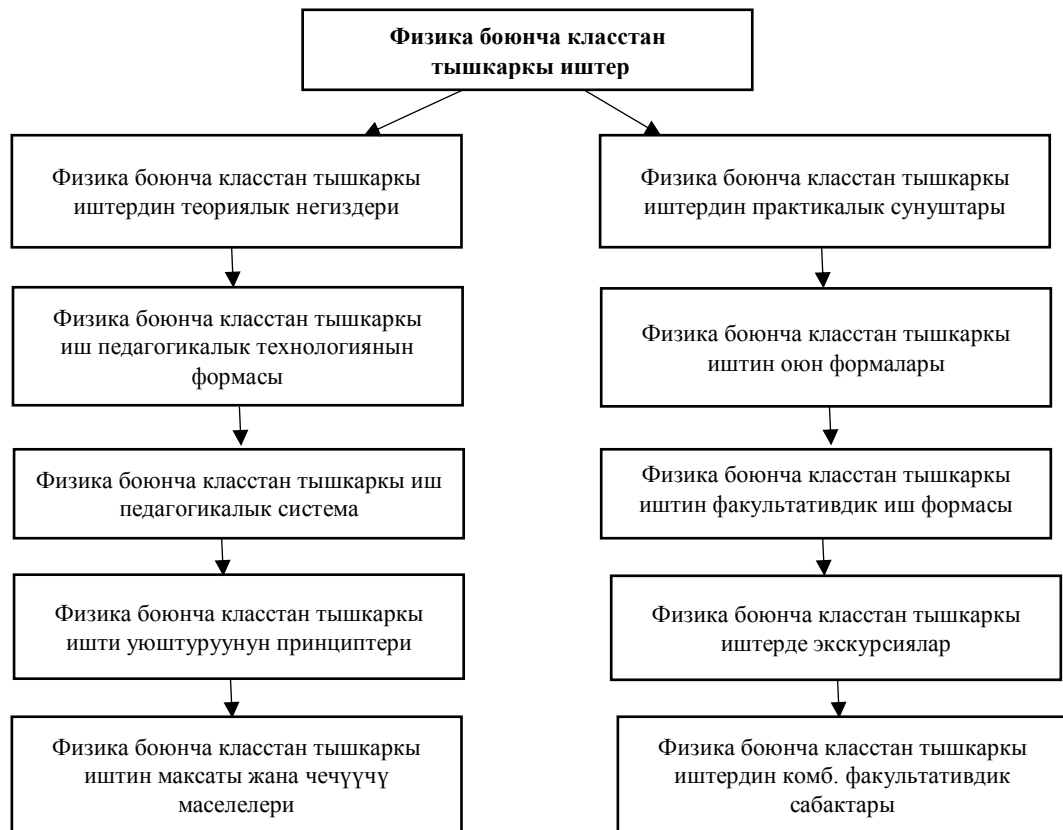
Физика боюнча класстан тышкары ишти аткарууда болочок мугалим төмөнкү актуалдуу проблемаларды чече жана түшүнө билиши керек:

1. Физика боюнча класстан тышкары ишти аткаруунун, теориялык негиздери.

2. Физика боюнча класстан тышкары ишти аткаруунун практикалык сунуштары.

Биринчи проблеманы түшүнүү жана чече билүүдө болочок физика мугалими төмөнкү концепциуалдык билим денгээлине ээ болушу зарыл. Аларды негизинен беш тармакка бөлүп кароого болот.

Класстан сырткары иштерди компетенттүү аткаруу үчүн болочок физик мугалими анын структуралык-логикалык бөлүктөрүн, түзүүчүлөрүн так билип, ар бир блогу боюнча теориялык жана практикалык бөлүктөрүнө тиешелүү билимге, жөндөмдүүлүккө жана аткара алуучулукка б.а. адистик компетенцияга ээ болушу зарыл. Бул логикалык-структуралык түзүлүштү блок-схемалык түрдө берсек түшүнүктүү болот.

1-сүрөт. Класстан тышкары иштердин структуралык-логикалык блок схемасы.

Физика илиминин жетишкендиктери, адамдардын жашоо практикасынын бардык чөйрөлөрүндө өтө кеңири колдонулушу бул илимдин билим берүү чөйрөсүндө ар тараптуу жана комплекстүү окутуу, билим берүү зарылчылыгын аныктайт. Биринчиден адам жашаган чөйрөсү менен тыгыз байланышты көрсөтсө, экинчиден бул илим адамдардын иш аракети менен тыгыз байланышта болот. Класстан тышкаркы иштерди аткарууда физика илими боюнча билим берүүнүн мүнөздүү өзгөчөлүктөрүн да эске алуу зарыл. Аларга төмөндөгүдөй мүнөздүү белгилер кирет:

1. Окуучунун талап-кызыгуусун канагаттандыруу;
2. Окуучунун өз эрки менен билим алуу түрүн тандоо;
3. Класстан тышкаркы иш чарага өз алдынча луулук;
4. Жалпы шартты эске алуу.

Демек, жогорку мүнөздүү белгилер класстан тышкаркы билим-тарбия алуунун негизги чечилүүчү маселелер тобун аныктайт. Болочок физик мугалимдин жалпы кесиптик компетенциясын калыптандыруу менен класстан тышкаркы иш аракетин, педагогикалык технологиясынын жардамы менен чечүүчү маселелер тобуна төмөнкүлөр кирет:

- класстан тышкаркы ишти аткарууда, окуучуга ылайыктуу, жагымдуу шарт түзүү аркылуу анын класстан тышкаркы иштерге адаптациялоо;
- окуучуларга класстан тышкаркы шартта берилүүчү илимий-тарбиялык информацияны оптималдаштыруу;
- окуучунун билим жана тарбия алуу шартын жакшыртуу;
- окуучунун жаш курагын, психологиялык жекелик индивидуалдуулугун эске алуу;
- окуучунун физиканы таанып-билүү кызыкчылыгын арттыруу.

Жогоруда көрсөтүлгөн чечүүчү маселелер тобун кандай педагогикалык технологиянын жардамы менен иш жүзүндө аткаруу аракетиңде класстан тышкаркы иштерди уюштуруунун негизги принциптери, же жоболорун колдонуу зарылдыгы түзүлөт.

Класстан тышкаркы иштерди уюштуруу иш аракетинин негизги принциптери төмөнкүлөр:

1. Окуучунун жаш өзгөчөлүгүн эске алуу;
2. Жеке жана коллектив менен иштөөлөрдү айкалыштыруу;
3. Теория менен практиканы айкалыштыруу;
4. Жеткиликтүүлүк жана көрсөтмөлүүлүк принциби;
5. Активдүү жашоо чөйрөсүнө кошулуу.

Жогоруда көрсөтүлгөн класстан тышкаркы иш аракети аткаруу үчүн, болочок мугалим баскычтан баскычка өтүү менен, кесиптик компетенцияны калыптандырууга зарыл болгон эң кеминде үч негизги этапты өздөштүрүп алуу зарыл экендигин көрөбүз.

Алар:

1. Класстан тышкаркы иш аракетин, педагогикалык технологиянын мүнөздүү белгилери;
2. Класстан тышкаркы иш-аракеттин чечүүчү маселелер тобу;
3. Класстан тышкаркы иш уюштуруу иш аракетинин негизги принциптери.

Класстан тышкаркы иштерди физика предмети боюнча, педагогикалык технология ага тиешелүү методологиялык негизге таянып ишке ашырылат. Ал эми тиешелүү методологиялык негиздер төмөнкү бири-бирин толуктаган негизги эки тармактан турат.

Алар:

1. Азыркы мезгилдин педагогикасынын методологиялык негиздери;
2. Жалпы илимий изилдөөлөрдүн методологиялык негиздери.

Азыркы мезгилдин педагогикалык системасынын методологиялык негиздери теориялык жактан жеке инсанга (личность) багытталып өзүнүн структуралык курамына герменевтикалык, жана маданий (аксиологиялык-баалуулук) бутактарын кармайт.

Илимий изилдөөнүн методологиялык негиздери бүткүл илим тармагына анын ичинде педагогика илимине да тиешелүү жалпылыктан турат жана керектүү функцияларды аткарат. Ошол учурда бул тармакта принципте формалар, жөндөмдүүлүктөр жана илим изилдөөнүн эрежелери, илимий жаңылыктарды ачууда ой жүгүртүүнүн маани маңызы каралат. Илим изилдөөнүн методологиялык негизин, анын үч деңгээли б.а. фундаменталдык (философиялык) жалпы илимдер жана техникалык денгээлдери түзөөрүн эске алып, ар бир илимий-изилдөө комплекстүү, системалык жана салыштырмалуу (компаративдик) жагдайда каралуусу абзел.

Жыйынтык: Болочок физика сабагынын мугалимин класстан тышкаркы иштерди аткара ала турган кесиптик компетенттүү адис катары даярдоо зарыл. Бул компетенцияны болочок мугалимдерге калыптандыруу үчүн төмөнкүдөй шарттардын аткарылышы керек.

1. Болочок физик мугалимдин класстан тышкаркы иштөө компетенциясын калыптандыруу үчүн аларды физика илиминин теориялык негиздери боюнча толук жана жетиштүү билимге ээ кылуу зарыл.
2. Тиешелүү адистик компетенцияга ээ болуу класстан тышкаркы аткарылуучу теориялык жана практикалык иш аракетин структуралык жана анын

логикалык бөлүктөрү, түзүүчүлөрү боюнча тиешелүү билимге, жөндөмгө жана аткара алуучулукка даяр болуу.

3. Класстан тышкары билим-тарбия берүүдө, ал иш-аракеттердин мүнөздүү белгилерин (өзгөчөлүгүн) жана чечилүүчү маселер тобун, уюштуруу иш аракетинин принциптерин так билүү талап кылынат.

4. Болочок физика сабагынын мугалимин компетенттүү адис катары даярдоодо, азыркы мезгилдин педагогикасынын жана жалпы илимий изилдөөнүн методологиялык негиздерине таянуу ылайыктуу педагогикалык технологиялардын негизги шарты болуп саналат.

Демек, болочок физика мугалимин класстан тышкары иштерди аткарууда билим жана тарбия бере ала тургандай профессионалдык компетенттүү адисти даярдоо зарыл.

Адабияттар:

1. Анарбекова М. Внеклассная работа и ее значение при формировании профессиональной компетенции будущих учителей-физики / М Анарбекова. - Текст: непосредственный // Молодой ученый. - 2017. - № 4.1 (138.1). - С. 20-21. - URL: <https://moluch.ru/archive/138/39456/> (дата обращения: 13.01.2021).
2. Доронина Е.В. Формы и методы внеклассной работы по физике. - Омск, 2013. - 22 с.
3. Учебный проект, «формы и методы внеклассной работы по физике». - Омск: 2013. - С. 3-6.
4. Усольцев А.П. Управление процессами саморазвития учащихся при обучении физике, монография / А.П. Усольцев. - М.-Берлин: Директ-Медиа, 2014. - С. 75-95.
5. Телесенко В. И. Профессиональное становление будущего учителя физики в обновленном педагогическом образовании: моног. / В.Н. Телесенко, Н.А. Эверт, Т.А. Зеленая. - Красноярск: КГПУ им. В. П. Астафьева, 2008. - 380 с.
6. Основная образовательная программа. Квалификация учитель физики. - Великий Новгород: 2011. - С. 3.
7. Формирование учебно-познавательской компетенции во внеклассной работе по физике (электронный ресурс). <https://infourok.ru/formirovanie-uchebno-poznavatelnoy-kompetencii-vo-vneklassnoy-rabote-po-fizike-3311673.html>
8. Бузина Н.Н. Формирование профессиональных компетенций учителя как фактор повышения качества образования, 2018. - 8 С. (электронный ресурс). [https:// nsportal.ru / shkola/fizika/library/2018/12/23/formirovanie-professionalnyh-kompetentsiy-uchitelya-kak-faktor](https://nsportal.ru/shkola/fizika/library/2018/12/23/formirovanie-professionalnyh-kompetentsiy-uchitelya-kak-faktor) Методологические основы современной педагогики (электрондук ресурс). [file: ///C:/Users/Кытайбек/ Desktop/ Downloads / Методологические основы современной педагогики – Теоретическая педагогика.html](file:///C:/Users/Кытайбек/Desktop/Downloads/Методологические%20основы%20современной%20педагогической%20педагогика.html)
9. Методологические основы научных исследований (электронный ресурс). [https://studme.org/193393 /menedzhment/metodologicheskie_osnovy_nauchnyh_issledovaniy](https://studme.org/193393/menedzhment/metodologicheskie_osnovy_nauchnyh_issledovaniy).
10. Анарбекова М., Исаева Р.У. Внеклассная работа по физике и ее значение при повышении знаний учащихся. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2019. №. 5. С. 102-105.
11. Анарбекова М. Содержание, формы и функции внеклассной работы по физике в средних школах. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2016. №. 5. С. 148-150.
12. Анарбекова М. Формирование творческих способностей учащихся во внеклассное время. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2016. №. 5. С. 146-147.